

АНАЛИЗ

на

Дейността на съдебните преводачи в Република България

от: членовете на работна група по Дейност 3 „Подобряване на прилагането на механизмите на възстановително правосъдие“ по проект „Повишаване на професионализма в съдебната система“ по Програма „Правосъдие“ на Норвежки финансов механизъм 2014-2021

гр. София, 2022 г.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

Използвани съкращения.....	3
Предварителни бележки.....	4
§ 1. Уредба на дейността на съдебните преводачи по българското право.....	6
1. Уредба съгласно Закона за съдебната власт.....	6
2. Уредба съгласно Наредба № Н-1 от 16.05.2014 г. за съдебните преводачи.....	7
3. Уредба съгласно процесуалните закони	11
3.1. Уредба в Наказателно-процесуалния кодекс.....	12
3.2. Уредба в Гражданско-процесуалния кодекс	13
3.3. Уредба в Административно-процесуалния кодекс.....	14
§ 2. Уредба на дейността на съдебните преводачи по Правото на ЕС.....	14
§ 3. Основни несъвършенства и недостатъци на актуалната правна рамка относно дейността на съдебните преводачи в Република България.....	16
§ 4. Уредба на дейността на устните преводачи (interpreters) в Кралство Норвегия.....	19
1. Национален регистър на устните преводачи.....	19
2. Регистър на устните преводачи в съдебната система на Кралство Норвегия.....	28
§ 5. Предложения за усъвършенстване на уредбата на дейността на съдебните преводачи в Република България	29
1. Предложения от технически характер	30
1.1. Въпроси, възникващи във връзка с предложенията от технически характер.....	34
2. Предложения от нормативен характер.....	37
2.1. В Закона за съдебната власт.....	37
2.2. В Наредба № Н-1 от 16.05.2014 г. за съдебните преводачи.....	38
§ 6. Предложения за бъдещо усъвършенстване на уредбата на дейността на съдебните преводачи в Република България, извън въвеждането на Единен електронен регистър на съдебните преводачи.....	41

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

АПК – Административно-процесуален кодекс
ВАП – Върховна административна прокуратура
ВАС – Върховен административен съд
ВКП – Върховна касационна прокуратура
ВКС – Върховен касационен съд
ВСС – Висш съдебен съвет
НСлС – Национална следствена служба
ГПК – Граждански процесуален кодекс
ЗСВ – Закон за съдебната власт
ДВ – Държавен вестник
НПК – Наказателно-процесуален кодекс
КПЧОС – Конвенция за защита правата на човека и основните свободи
ЕС – Европейски Съюз
ОС – Окръжен Съд
РБ – Република България
СЕС – Съд на Европейския съюз
Наредбата - Наредба № Н-1 от 16.05.2014 г. за съдебните преводачи.

Предварителни бележки:

1. Целта на настоящия анализ е да анализира и обобщи националната и международната правни уредби на дейността на **съдебните** преводачи, да проучи добрите практики, въведени в Кралство Норвегия във връзка с единния регистър на устните преводачи и да предложи промени за усъвършенстване на законодателство ни в тази насока, както и да обсъди въвеждането на Единен регистър на преводачите за нуждите на съдебната система.

2. Извън фокуса на настоящият анализ е дейността на преводачите в другите сфери (здравеопазване, миграция и т.н.), поради което и всички направени изводи и дадени предложения касаят само дейността на **съдебните** преводачи. В тази връзка и предложенията за изготвяне на единен регистър на преводачите, касаят само такъв за нуждите на съдебната система, въпреки че полезността от създаване на общ регистър на всички преводачи, отдавна е осъзната и би било добре да се обсъди от компетентните държавни органи¹. Настоящият анализ няма за цел и да обсъжда всички аспекти на дейността на съдебните преводачи, като размер (ставка) и начинът на заплащане на възнаграждението за извършване на преводаческата дейност и др.

3. Въпреки че в международните актове се прави разлика между устните преводачи (interpreters) и тези, извършващи писмен превод (translators), традиционно в българската правна доктрина и законодателство такова деление не се е наложило, поради което и навсякъде където в настоящия анализ става дума за преводач, то следва да

¹ Нуждата от единен регистър на всички преводачи, без значение от сферата, в която практикуват, е застъпена в Становище за Наредба за съдебните преводачи от 11.02.2017 г. на Съюза на преводачите в България, налично на:
<https://www.bgtranslators.org/index.php/%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8/249-2017-02-11-%E2%80%93-%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5-%D0%B7%D0%B0-%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B1%D0%B0-%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D1%8A%D0%B4%D0%B5%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%87%D0%B8.html>

се разбира както такъв, който извършва устен превод, така и такъв, който извършва писмен превод².

4. На последно място - не е предмет на настоящия анализ дейността на преводачите на български жестов език, макар че те също могат да участват в рамките на съдебните производства и тогава за тях се прилагат правилата за преводачите³. Това е така доколкото от една страна дейността на преводачите на български жестов език е строго специфична, включително и с немалка социална насоченост, поради което и е уредена в отделен закон - Закон за българския жестов език⁴, а от друга страна, защото по отношение на тази специфична група преводачи по силата на чл. 16, ал. 1 от Закона за българския жестов език и чл. 2 – чл. 4 от Наредба № РД-06-51 от 27.08.2021 г. за условията и реда за осигуряване на безвъзмездна преводаческа услуга на български жестов език⁵, вече съществува единен електронен регистър, поддържан от Агенцията за хората с увреждания⁶.

² Съгласно легалната дефиниция в § 1, т. 1 от ДР на Наредба № Н-1 от 16.05.2014 г. за съдебните преводачи: „**съдебен преводач**“ е лице, което в рамките на съдебно производство извършва превод на **устна реч** или на **писмени текстове** от един език на друг език при условията на чл. 396, ал. 1 и 2 от Закона за съдебната власт.

³ Съгласно чл. 142, ал. 3 НПК За преводача и преводача на български жестов език се прилагат едни и същи правила на Глава тридесета "а" НПК.

⁴ Обн. ДВ. бр. 9 от 2 Февруари 2021 г.

⁵ Обн., ДВ, бр. 74 от 7 Септември 2021 г.

⁶ <https://ahu.mlsp.government.bg/public/gesture/person/list/>

§ 1. Уредба на дейността на съдебните преводачи по българското право.

1. Уредба съгласно Закона за съдебната власт⁷.

Основната правна рамка на обществените отношения, свързани с дейността на съдебните преводачи, е уредена в ЗСВ и в частност в чл. 395а – чл. 403 от него, както следва:

Чл. 395а - в гражданското, наказателното или административното производство се назначава преводач, когато това е предвидено в закон.

Чл. 396, ал. 1 - за преводач се назначава лице от съответния списък на специалистите, утвърдени за преводачи.

ал. 2 - при необходимост за преводач може да се назначи и специалист, който не е включен в съответния списък.

Чл. 397 - не може да се назначи за преводач, лице, което е заинтересовано от изхода на производството или има с някоя от страните по делото отношения, които пораждат основателни съмнения в неговата непристрасност.

Чл. 398, ал. 1 - за всеки съдебен район на окръжен и на административен съд се съставят списъци на специалистите, утвърдени за преводачи.

ал. 2 - Върховният касационен съд, Върховният административен съд, Върховната касационна прокуратура, Върховната административна прокуратура и Националната следствена служба при необходимост утвърждават отделни списъци за нуждите на своята дейност.

ал. 3 - когато нуждите на съответния орган на съдебната власт налагат това, той може да назначи преводач от списъците на други съдебни райони.

ал. 4 - списъците по ал. 1 и 2 са публични.

Чл. 399, ал. 1 - предложения за включване на специалисти в списъците на преводачи правят министерства, ведомства, учреждения, общини, съсловни и други организации и научни институти.

ал. 2 - предложение за включване в списъците на преводачи могат да правят лично и самите специалисти.

ал. 3 - предложенията за включване в списъците по чл. 398, ал. 1 се правят до председателя на съответния съд.

ал. 4 - предложенията за включване в списъците по чл. 398, ал. 2 се правят до всеки административен ръководител на съответния орган на съдебната власт.

Чл. 400, ал. 1 - в предложенията се вписват трите имена на специалиста, домашният му адрес, телефон за връзка и данни за неговото образование,

⁷ Обн. ДВ. бр. 64 от 7 Август 2007 г

специалност, месторабота, заеманата длъжност, продължителността на трудовия му стаж, стажът му като преводач и допълнителната квалификация.

ал. 2 - обстоятелствата по ал. 1 се удостоверяват със съответните документи, които се прилагат към предложението.

Чл. 401, ал. 1 - списъците по чл. 398, ал. 1 се утвърждават от комисия в състав: председателят на апелативния съд или определен от него съдия, апелативният прокурор или определен от него прокурор, председателят на окръжния съд, окръжният прокурор и председателят на административния съд.

ал. 2 - списъците по чл. 398, ал. 2 се утвърждават от комисия в състав: председателят на Върховния касационен съд, председателят на Върховния административен съд и главният прокурор.

ал. 3 - утвърдените списъци се изпращат на министъра на правосъдието за обнародване в „Държавен вестник“ и за публикуване в интернет.

Чл. 402, ал. 1 - предложения за изменение и допълнение на утвърдените списъци на преводачи се правят до края на септември на съответната календарна година.

ал. 2 - до края на октомври комисиите по чл. 401, ал. 1 и 2 актуализират списъците.

ал. 3 - до 15 ноември списъците се изпращат на министъра на правосъдието за обнародване в „Държавен вестник“ и за публикуване в интернет.

ал. 4 - промени в списъците могат да се правят и през текущата година.

Чл. 403, ал. 2 - Министърът на правосъдието съгласувано с пленума на Висшия съдебен съвет издава наредба за:

1. реда и сроковете за предложения за включване и промени на списъците на специалистите, утвърдени за преводачи;

2. условията, на които трябва да отговарят специалистите, утвърдени за преводачи;

3. условията и реда за определяне възнагражденията на преводачите.

ал. 3 Наредбата по ал. 2 се обнародва в „Държавен вестник“.

2. Уредба съгласно **Наредба № Н-1 от 16.05.2014 г. за съдебните преводачи**⁸.

В изпълнение на чл. 403, ал. 2 ЗСВ е издадена Наредба № Н-1/16.05.2014 г., която детайлизира общата правна рамка, очертана в ЗСВ. С нея се уреждат:

Чл. 1, ал. 1:

⁸ Обн. ДВ. бр. 43 от 23 Май 2014 г.

1. редът и сроковете за предложения за включване и промени на списъците на специалистите, утвърдени за съдебни преводачи;

2. условията, на които трябва да отговарят специалистите, утвърдени за съдебни преводачи;

3. условията и редът за определяне възнагражденията на съдебните преводачи в гражданското, наказателното и административното производство.

(2) Наредбата се прилага за лица, утвърдени за съдебни преводачи, при назначени преводи от органите на съдебната власт, органите на досъдебното производство, както и тези по изпълнителни дела.

Чл. 2. Дейността на преводачите в съдебното производство се основава на следните принципи:

1. законност;
2. процесуална независимост на преводача;
3. добросъвестност, обективност, точност и пълнота на превода;
4. поверителност и спазване на професионалната етика.

Чл. 3. В окръжните и административните съдилища, както и в специализирания наказателен съд се поддържат регистри, съдържащи списъци на специалистите, утвърдени за съдебни преводачи.

Чл. 4. Върховният касационен съд и Върховният административен съд, Върховната касационна прокуратура, Върховната административна прокуратура и Националната следствена служба при необходимост утвърждават отделни списъци на съдебни преводачи за нуждите на своята дейност.

Чл. 5. В хода на съдебното производство може да бъде назначен допълнителен превод на писмени документи, когато първоначално извършеният не е достатъчно пълен и ясен, а повторен превод - когато възниква съмнение за неговата правилност.

Чл. 6. (1) Съдебният преводач има свободен достъп и може да прави справки по делото, по което е назначен преводът, да получава копия от книжа и сведения с предимство в съда, прокуратурата, органите на досъдебното производство, административните органи и други служби и навсякъде, където е необходимо, само въз основа на качеството си на съдебен преводач, което удостоверява чрез представяне на карта на съдебен преводач.

(2) Съдът, прокуратурата, органите на досъдебното производство, административните органи и други служби в страната са длъжни да оказват съдействие на съдебните преводачи.

(3) Всички държавни органи, юридически лица и граждани, при които се намират материали, необходими за извършване на превода, са длъжни да осигурят достъп на съдебния преводач до тях, а когато е необходимо, съобразно нивото на достъп до класифицирана информация, което той притежава, както и да оказват необходимото съдействие за изпълнение на възложената му задача.

Чл. 7. Всеки кандидат за съдебен преводач е задължен при вписване от страна на съответния компетентен орган в регистър на съдебни преводачи да представи документ за сключена застраховка "Професионална отговорност" за щети, които могат да възникнат при изпълнение на възложената му работа.

Чл. 8. Съдебният преводач трябва да отговаря на следните условия:

1. да има ниво по съответния чужд език С1 или С2 съгласно Общата Европейска езикова рамка;
2. да не е осъждан за престъпление от общ характер;
3. да не е лишен от право да упражнява професия или дейност;
4. да не осъществява функции по правораздаване в системата на съдебната власт;
5. да има разрешение за постоянно пребиваване в Република България, ако е чужд гражданин.

Чл. 9. За всеки съдебен район на окръжен или административен съд и за специализирания наказателен съд се водят регистри, съдържащи списъци на специалистите, утвърдени за съдебни преводачи.

Чл. 10. (1) Предложения за включване на специалисти в списъците на съдебни преводачи могат да правят министерства, ведомства, учреждения, общини, съсловни и други организации и научни институти.

(2) Предложения за включване на специалисти в списъците на съдебни преводачи могат да се правят и лично от кандидатите.

(3) Предложенията за включване в списъците по чл. 9 се правят до председателя на съответния окръжен или административен съд или до председателя на специализирания наказателен съд.

(4) Предложенията за включване в списъците по чл. 4 се правят до всеки административен ръководител на съответния орган на съдебната власт.

(5) Правоимащите по ал. 1, преди да направят предложение, обсъждат качествата на кандидатите съобразно основните принципи по чл. 2 и условията по чл. 8 след събеседване с кандидата.

(6) Предложение се прави при наличие на писмено съгласие от специалиста преводач.

Чл. 11. Лицето, което кандидатства за включване в съответния списък, подава пред органа по чл. 10, ал. 3 или 4 заявление на хартиен и електронен носител.

Чл. 12. За вписването в списъка кандидатът представя към заявлението следните документи:

1. лична карта - копие;
2. сертификат за ниво по съответния чужд език С1 или С2 съгласно Общата Европейска езикова рамка;
3. свидетелство за съдимост;
4. декларация - съгласие на кандидата за вписването му в списъците на съдебни преводачи;
5. документи, свързани със стаж по специалността, ако има такъв: нотариално заверено копие на трудова или служебна книжка или други документи, удостоверяващи стаж по специалността;
6. декларация, че не е поставен под запрещение, не е лишен от право да упражнява професия или дейност;

7. разрешение за постоянно пребиваване в Република България, ако лицето е чужд гражданин;

8. удостоверение за ниво на достъп до класифицирана информация, ако притежава такава;

9. декларация, че кандидатът не осъществява функции по правораздаване в системата на съдебната власт.

Чл. 13. (1) В предложенията се вписват трите имена на преводача, домашният му адрес, телефон за връзка и данни за неговото образование, специалност, месторабота, заеманата длъжност, продължителността на трудовия му стаж като преводач и допълнителната квалификация, ако има такава.

(2) Обстоятелствата по ал. 1 се удостоверяват със съответните документи, които се прилагат към предложението.

Чл. 14. (1) Списъците по чл. 9 се утвърждават от комисия в състав: председателят на апелативния съд или определен от него съдия, председателят на апелативния специализиран наказателен съд или определен от него съдия, апелативният прокурор или определен от него прокурор, ръководителят на апелативната специализирана прокуратура или определен от него прокурор, председателят на окръжния съд, председателят на специализирания наказателен съд, окръжният прокурор, ръководителят на специализираната прокуратура и председателят на административния съд.

(2) Списъците по чл. 4 се утвърждават от комисия в състав: председателят на Върховния касационен съд, председателят на Върховния административен съд и главният прокурор.

(3) Утвърдените списъци се изпращат на министъра на правосъдието за обнародване в „Държавен вестник“ и за публикуване в интернет.

Чл. 15. (1) Предложения за изменение и допълнение на утвърдените списъци на съдебните преводачи се правят до края на месец септември на съответната календарна година.

(2) До края на месец октомври съответните комисии актуализират списъците.

(3) До 15 ноември списъците се изпращат на министъра на правосъдието за обнародване в „Държавен вестник“.

(4) Промени в списъците могат да се правят и през текущата година.

Чл. 16. (1) На вписаните и утвърдени в списъците на съдебни преводачи съответният орган по чл. 10, ал. 3 и 4 издава „карта на съдебен преводач“ по образец, утвърден с решение на Висшия съдебен съвет.

(2) В картата се вписват: трите имена на съдебния преводач и идентификационен номер.

(3) Идентификационният номер на съдебния преводач се генерира автоматично от специализиран софтуер за мониторинг и контрол на дейността на съдебните преводачи от поредния номер на вписването, при първото въвеждане на данните за съдебния преводач по одобрен от съответния орган списък.

Чл. 17. Предложения за отписване могат да правят лицата по чл. 10, ал. 1, както и административните ръководители на съответните органи на съдебната власт.

Чл. 18. (1) Лице, включено в списъка на съдебните преводачи, може да бъде отписано:

1. по негово желание;
2. ако не отговаря на изискванията по чл. 8, т. 2 - 5;
3. при смърт;
4. при трайна фактическа невъзможност да работи по конкретната задача повече от 6 месеца;
5. при трайно поведение, което не отговаря на принципите по чл. 2;
6. при неспазване на етичните правила за съдебните преводачи;
7. при многократно забавяне извършването на възложения превод.

(2) Отписването се извършва с решение на съответната комисия.

Чл. 34. Съдебният преводач няма право да разпространява информацията за обстоятелствата, фактите и документите, които са му станали известни в хода на съдебното производство.

Чл. 35. При прекратяване на дейността си съдебният преводач не е освободен от задължението си да пази тайна, свързана с дейността в това му качество.

Чл. 36. Съдебният преводач е длъжен да извърши превода добросъвестно съобразно поставените му задачи и в определения срок.

Чл. 37. Съдебният преводач не може да приема каквито и да са подаръци, услуги, ангажиране за работа, услуги или консултации от страна по делото или нейни представители до приключване на делото.

Чл. 38. Съдебният преводач може да популяризира дейността си по начин и със средства, които дават вярна представа за неговата компетентност и възможностите на съответния вид превод.

3. Уредба съгласно процесуалните закони.

Като цяло в българските процесуални закони⁹ въпросът за съдебните преводачи е разгледан в светлината на конкретната процесуална дейност, предмет на регулиране (кога следва да се назначи преводач, процедурата по която това се случва, условията и реда за отвод на преводача и т.н.). Логично, предвид непосредствената задача на тази група закони, те не се занимават с по-техническата дейност по реда и начина на изготвяне на списъците, условията за вписване, формирането на възнаграждение и т.н., която, както вече беше посочено, е предмет на регулация от ЗСВ и

⁹ Освен в процесуалните закони - НПК, ГПК и АПК, назначаването на преводач е предвидено и в други производства, регулирани от други закони - като например Закона за административните нарушения и наказанията (ЗАНН) и Закона за екстрадицията и Европейската заповед за арест (ЗЕЕЗА). И в ЗАНН (чл. 84) и в ЗЕЕЗА (чл. 66) обаче е направено препращане относно превода към разпоредбите на НПК, поради което и е безпредметно да се спираме подробно на тях.

Наредбата, но въпреки това анализът няма да бъде пълен, ако не се обърне внимание и на трите основни процесуални закона.

3.1. Уредба съгласно **Наказателно – процесуалния кодекс**¹⁰

Съгласно **чл. 21**, ал. 2 НПК - лицата, които не владеят български език, могат да се ползват от родния си или от друг език. В тези случаи се назначава преводач.

Чл. 134. Когато е съставен на чужд език, документът се придружава с превод на български език, заверен по надлежния ред, или се назначава преводач.

Чл. 142. (1) Когато свидетелят не владее български език, назначава се преводач.

(2) Когато свидетелят е глух или нем, назначава се преводач на български жестов език.

(3) За преводача и преводача на български жестов език се прилагат правилата на глава тридесета "а" (чл. 395а - чл. 395з НПК)

(4) Разпитът може да бъде извършен и чрез видеоконференция.

Чл. 395а. Когато обвиняемият не владее български език, съдът и органите на досъдебното производство осигуряват устен превод на разбираем за него език, както и писмен превод на актовете по чл. 55, ал. 4.

(2) Съдът и органите на досъдебното производство по свой почин или по мотивирано писмено искане на обвиняемия или на неговия защитник могат да предоставят писмен превод и на други документи по делото, освен актовете по чл. 55, ал. 4, когато те са от съществено значение за упражняване на правото на защита.

(3) По изключение вместо писмен превод по ал. 1 и 2 може да се извърши устен превод или устно резюме, когато обвиняемият е съгласен, има защитник и не се нарушават процесуалните му права.

Чл. 395б. (1) Съдът и органите на досъдебното производство могат във всяко положение на делото да установяват обстоятелството, че обвиняемият не владее български език.

(2) Постановлението на разследващия орган, с което се установява, че обвиняемият владее български език, подлежи на обжалване пред наблюдаващия прокурор.

(3) Определението или разпореждането на съда, с което се установява, че обвиняемият владее български език, се обжалва по реда на глава двадесет и втора.

Чл. 395в. (1) Съдът и органите на досъдебното производство разясняват на обвиняемия правото да откаже писмен или устен превод на актовете и документите по чл. 395а.

(2) Отказът се отразява в протокол, който се подписва от обвиняемия и неговия защитник, освен когато е направен в съдебно заседание.

Чл. 395г. (1) Съдът и разследващият орган могат да откажат предоставянето на писмен или устен превод на документите по чл. 395а, ал. 2, когато те не са от

¹⁰ Обн. ДВ. бр. 86 от 28 Октомври 2005 г.

съществено значение за упражняване на правото на защита, както и да откажат писмен превод на части от тях, когато те са неотнормими към правото на обвиняемия на защита.

(2) Постановлението на разследващия орган, с което на обвиняемия се отказва писмен или устен превод на документи или на части от тях, подлежи на обжалване пред наблюдаващия прокурор в тридневен срок. Постановлението на наблюдаващия прокурор е окончателно.

(3) Определението или разпореждането на съда, с което на обвиняемия се отказва писмен или устен превод на документи или на части от тях, се обжалва по реда на глава двадесет и втора.

Чл. 395д. (1) Обвиняемият има право на възражение срещу точността на превода във всяко положение на делото.

(2) Когато установи, че възражението е основателно, съответният орган отстранява преводача и назначава нов или разпорежда повторен превод.

Чл. 395е. (1) Съдът и органите на досъдебното производство посочват в акта, с който се назначава преводач, данни за езиците, които владее обвиняемият, трите имена, образованието и специалността на преводача или наименованието на учреждението, в което работи, и вида на превода.

(2) Органът, който назначава преводача, го призовава, проверява неговата самоличност, образование и специалност, отношенията му с обвиняемия и пострадалия, както и наличието на основание за отвод.

(3) Не могат да бъдат преводачи лицата, посочени в чл. 148, ал. 1, т. 1 - 3.

(4) Актът за назначаване се връчва на преводача, след което му се разясняват правата и задълженията, както и отговорността, която носи, ако извърши неверен превод.

Чл. 395ж. (1) Преводачът участва във всички действия, в които участва и обвиняемият, както и при срещите му със защитника по повод провеждане на разпит на обвиняемия или негови искания, бележки, възражения и жалби.

(2) Когато това няма да попречи за упражняване на правото на защита, устният превод може да се извърши чрез видеоконференция, телефонна конференция или чрез друго техническо средство.

(3) За неявяване или отказ да извърши превода без уважителни причини преводачът се наказва с глоба до петстотин лева. Ако преводачът посочи уважителни причини за неявяването си, глобата се отменя.

Чл. 395з. (1) Когато обвиняемият е глух или нем, назначава се преводач на български жестов език.

(2) Правилата на тази глава се прилагат и по отношение на преводача на български жестов език.

3.2. Уредба съгласно Гражданско – процесуалния кодекс¹¹

Чл. 4. (1) Съдебният език е българският.

¹¹ Обн. ДВ. бр. 59 от 20 Юли 2007 г.

(2) Когато в делото участват лица, които не знаят български, съдът назначава преводач, с помощта на когото тези лица извършват съдопроизводствените действия и им се обясняват действията на съда.

(3) Когато в делото участва глухо или нямо лице, назначава му се преводач на български жестов език.

(4) Устният превод и тълкуването може да се извършат и чрез видеоконференция, като преводачът или тълковникът присъстват в съдебната зала на съда, в който се провежда съдебното заседание, освен ако конкретните обстоятелства не налагат тяхното присъствие при изслушването лице.

Чл. 185. Документ, представен на чужд език, се придружава с точен превод на български, заверен от страната. Ако съдът не може сам да провери верността на превода или верността на превода бъде оспорена, той назначава нещо лице за проверка.

Чл. 582. Когато някое от участващите лица не знае български език и езикът, с който си служи, е непознат за нотариуса, той назначава преводач.

3.3. Уредба съгласно **Административно – процесуалния кодекс**¹²

Чл. 14. (1) Производствата по този кодекс се водят на български език.

(2) Лицата, които не владеят български език, могат да се ползват от родния си или от друг, посочен от тях, език. В тези случаи се назначава преводач. Устният превод може да се извършва чрез видеоконференция.

(3) Документи, представени на чужд език, трябва да бъдат придружени с точен превод на български. Ако съответният орган не може сам да провери верността на превода, той назначава преводач за сметка на заинтересованото лице, освен ако в закон или международен договор е предвидено друго.

(4) Разноските за преводача са за сметка на лицето, което не владее български език, ако административното производство е започнало по негово искане, освен ако в закон или международен договор е предвидено друго.

(5) Когато страна или друг участник в производството е глухоням, глух, нем или сляп, се назначава преводач на български жестов език по негово искане или ако без това процесуалните действия ще бъдат затруднени или не могат да бъдат извършени. Правилото на ал. 2, изречение трето се прилага и по отношение на преводача на български жестов език.

§ 2. Уредба на дейността на съдебните преводачи по Правото на ЕС.

В правото на ЕС въпросът за съдебните преводачи е намерил уредба основно в **Директива 2010/64/ЕС** на Европейския парламент и на Съвета

¹² Обн. ДВ. бр. 30 от 11 Април 2006 г.

от 20 октомври 2010 година относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство¹³.

Разпоредбите на Директивата са транспонирани във вътрешното ни право и в частност в НПК¹⁴, поради което и вече бяха разгледани и няма нужда да бъдат преповтаряни.

С оглед въпроса за създаване на единен регистър на съдебните преводачи, е необходимо изрично да се посочат **чл. 5, ал. 2** от Директивата: *„За да насърчат адекватността на устния и писмения превод и ефективния достъп до тях, държавите-членки се стремят да съставят регистър или регистри на независими устни и писмени преводачи с необходимата квалификация. След като бъдат съставени, тези регистри се предоставят, когато е уместно, на разположение на защитника и на съответните органи“* и **т. 31** от Преамбюла: *„Държавите-членки следва да улеснят достъпа до националните бази данни за юридически устни и писмени преводачи, там където такива бази данни съществуват. В този контекст следва да се обърне специално внимание на целта за предоставяне на достъп до съществуващите бази данни чрез европейския портал за електронно правосъдие, както предвижда многогодишният план за действие в областта на европейското електронно правосъдие 2009—2013 г., приет на 27 ноември 2008 г.“*, които следва да бъдат взети предвид, при решаване на този въпрос.

Извън разгледаната Директива правото на устен и на писмен превод за лица, които не говорят или не разбират езика на производството, е прогласено и в член 6 от ЕКПЧОС съгласно тълкуването му в съдебната практика на Европейския съд по правата на човека¹⁵. Въпросната съдебна практика обаче разглежда правото на устен и писмен превод по-скоро през призмата на въпросите свързани с обезпечаване на правата на съответните лица (обвиняем, пострадали), а не толкова с конкретната дейност на съдебните преводачи, поради което и не е относима в пълна степен към предмета на настоящия анализ.

¹³ ОВ L 280/1 от 26 октомври 2010 г.

¹⁴ В Допълнителните разпоредби към Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (Обн. - ДВ, бр. 21 от 2014 г.) – „§ 5. Този закон въвежда изискванията на Директива 2010/64/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 20 октомври 2010 г. относно правото на устен и писмен превод в наказателното производство“.

¹⁵ Примерно делото *Hovanessian v. Bulgaria* (no. 31814/03.)

§ 3. Основни несъвършенства и недостатъци на актуалната правна рамка относно дейността на съдебните преводачи в Република България.

От така изяснената по-горе правна рамка на дейността на съдебните преводачи в РБ може да се обобщят няколко основни недостатъци, предложенията за чието преодоляване са и целта на настоящия анализ:

1. На първо място към настоящия момент в страната съществуват най-малко 28 отделни списъци (регистри) на съдебните преводачи, всеки един от тях воден към съответния окръжен съд (общо 28 на територията на страната), като в случай на нужда могат да се утвърждават и още 5 списъка съответно към ВКС, ВАС, ВКП, ВАП и НСлС.

Въпросните списъци представляват най-често документ съставен с текстообработваща програма - Word или Excel, в който в табличен вид са изредени имената на вписаните преводачи и езикът от/на който превеждат, след което този списък е качен на Интернет страницата на съответния съд директно или под формата на прикачен файл¹⁶.

Не съществува единно изискване за визуалното оформяне и подреждане на преводачите в списъците на отделните съдилища. Поради това в някои съдилища списъците са съставени по азбучен ред, като срещу името на всеки преводач е посочен езикът, от/на който превежда (Окръжен съд - Варна). В други случаи преводачите са подредени в отделни групи, в зависимост от владения език (Окръжен съд - Бургас). Отделно от това в някои от списъците е посочено нивото на владеене на езика съгласно Общата Европейска езикова рамка, а в други това не е сторено.

Този различен подход по оформяне и подреждане на специалистите в списъците води до затруднения и неяснота при подбор на конкретен преводач.

Отделно от това липсва каквато и да е свързаност между отделните списъци, водени от съответните съдилища. Това води до там, че ако в списъка на един съдебен район липсва преводач от нужния език, съдебният служител трябва да започне да отваря един по един списъците на останалите съдилища в интернет, за да провери дали там няма вписан нужният преводач. След това служителят следва да влезе в контакт с

¹⁶ Като например списъкът с преводачи към Окръжен съд – Варна: <https://vos.bg/bg/usefull/prevodachi>, където преводачите са изброени на самата интернет страница или списъкът към Окръжен съд – Бургас: <https://burgas-os.justice.bg/bg/2964>, където списъкът е наличен под формата на прикачен PDF файл. В някои съдилища като например Окръжен съд – Разград списъкът дори не е наличен на сайта на съда (<https://razgrad-os.justice.bg/bg/4014>), което навежда на извода, че към този съд вероятно въобще няма вписани преводачи.

преводача (най-често по телефон) и да го попита дали може да поеме искания превод в друг съдебен район, от този, в който се е вписал. В случай на отрицателен отговор служителят трябва да продължи с отварянето на списъци и звъненето на преводачи, докато накрая (в добрия случай) намери нужния преводач. При наличието на повече от 28 списъка, това може да отнеме прекалено много време и ресурс.

2. Наличието на множество списъци създава и не малко пречки пред самите преводачи, защото, за да се впишат във всеки един списък, те следва да подготвят на хартиен и електронен носител комплект от документи, който да представят пред съответния окръжен съд. Така ако един преводач има възможност и желание да работи на територията на цялата страна той трябва да подаде най-малко 28 отделни комплекта документи (на хартиен и електронен документ) до всяко съдилище, поддържащо списък, и да поиска да бъде включен в него. Повече от очевидно е, че това е изключително затормозяващо от към време и усилия и коства не малко паричен ресурс на преводачите, което може би е и една от причините в списъците на съдилищата да фигурират прекалено малко преводачи и то от много малко езици¹⁷.

3. Към настоящия момент за да бъде един преводач вписан в списък на даден съд следва да притежава ниво по съответния чужд език C1 или C2 съгласно Общата Европейска езикова рамка (Common European Framework Of Reference For Languages)¹⁸. Въпреки това не съществува изискване самите преводачи в списъка да бъдат подредени съобразно квалификацията си – т.е. тези с по-високо ниво на владене на езика да заемат по-челни места в списъка (както стана ясно в списъците на определени съдилища нивото на владене на езика дори не е включено като информация), което води до там, че преводачите нямат стимул да се квалифицират, при положение, че това по никакъв начин не се отразява дори в списъците, а съответния орган в повечето случаи не разполага с информацията към момента на ангажиране на преводача за нивото на владене на езика, респективно не може да прецени кой от преводачите е по-квалифициран.

¹⁷ Примерно към Окръжен съд - Кюстендил за 2022 г. има вписани само двама преводачи – един от турски и един от немски език (<https://kyustendil-os.justice.bg/bg/3524>), а към Окръжен съд - Ловеч само един преводач от сръбски и хърватски език – (<https://lovech-os.justice.bg/bg/3594>).

¹⁸ Повече относно Общата Европейска езикова рамка тук: <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4>

Тук е мястото да се посочи, че към момента в Наредбата е предвидено преводачите да представят документ само за владееене на съответния чужд език. Няма изискване те да представят документ за владееене на български език, вероятно защото Наредбата презюмира, че се касае за лица, за които българският език е майчин, поради което и следва да докажат само владението на чуждия език¹⁹. В действителност обаче съществуват много случаи при които чужди граждани (най-често постоянно пребиваващи в страната) се явяват като преводачи в съдилищата и искат да се впишат в списъците. В тези случаи очевидно чуждият език се явява техен майчин, а българският реално им е чужд. Следвайки логиката на Наредбата в тези случаи лицата би следвало да представят документ за владееене на български език²⁰, но към момента такова изискване няма. Поради това би следвало при промяна на Наредбата това да бъде преосмислено, като добре би било в регистъра освен възможности за отбелязване на нивото на владееене на съответния чужд език да съществува и възможност за посочване, че това е „майчин език“ на преводача.

Следва също така да се посочи, че изискването за притежаване на ниво по съответния чужд език С1 или С2 съгласно Общата Европейска езикова рамка е относимо предимно към езиците на държавите - членки на ЕС и чисто практически няма как да се отнася към множеството от останали езици на държавите, извън ЕС, за голяма част от които Общата Европейска езикова рамка е неприложима. Както правилно отбелязва съдебната ни практика – това условие на Наредбата, макар и да не я прави незаконосъобразна, я окачествява, като „непълна“²¹, поради което и би било добре тази разпоредба да се прецизира и да се посочи, че когато Общата Европейска езикова рамка е неприложима за конкретния език, се представя друг международно признат сертификат за владееене на съответния чужд език.

Освен горепосочените несъвършенства съществуват и други, като: липса на изискване за преминато каквото и да е обучение на съдебните преводачи, различно от това свързано с владението на езика и насочено

¹⁹ Съгласно съдебната практика - **Решение № 102 от 12.03.2015 г. на ВКС по н. д. № 72/2015 г., II н. о., НК** – „По смисъла на чл. 8 от Наредбата за съдебните преводачи и НПК чужд е всеки език, различен от българския, на който се води наказателното производство. Ето защо от преводача не се изисква да докаже сертифицирано ниво на владееене на български език, който, по презумпция, е неразбираем за обвиняемия и точно за това той се нуждае от превод“.

²⁰ Било отново по Общата Европейска езикова рамка или поне документ за успешно преминат **Стандартизиран тест по български език като чужд (СТБЕЧ)**.

²¹ **Решение № 3752 от 11.03.2020 г. на ВАС по адм. д. № 13881/2018 г., IV о.**

конкретно към професията на съдебния преводач²² и липса на единно оценяване на квалификацията на преводачите. Наред с това е налице и постоянен дебат относно възнагражденията, които следва да се заплащат на съдебните преводачи (размер, начин на формиране, срок на заплащане и т.н.), които обаче са извън фокуса на настоящия анализ.

§ 4. Уредба на дейността на устните преводачи (interpreters) в Кралство Норвегия.

Във връзка с реализиране на проекта беше проведено учебно посещение от членовете на работната група в Кралство Норвегия (12-18.06.2022 г.), в рамките на което бяха проведени работни срещи с представители на отговорните норвежките власти. Бяха изнесени презентации и проведени дискусии, които позволиха на членовете на работната група на придобият представа за правната и практическа уредба на дейността на устните преводачи в Кралство Норвегия, които ще бъдат обобщени в следващите редове.

На първо място следва да се посочи, че в Кралство Норвегия съществуват две групи преводачи – такива, които извършват устни преводи (interpreters) и такива, занимаващи се с превод на писмени текстове (translators), като правната регламентация на двете групи е различна²³. Предвид фокусът на настоящия анализ и неговите непосредствени задачи, интерес представлява най-вече въпросът за устните преводачи, поради което и именно тяхната дейност и регулация ще бъде разгледана.

1. Национален регистър на устните преводачи.

В Кралство Норвегия функционира Дирекция „Интеграция и многообразие“ (IMDi)²⁴. Част от отговорностите на Дирекцията са в областта на устния превод в публичния сектор. За целта IMDi провежда

²² Професията на съдебния преводач изисква освен чисто лексикални познания по съответния език, то и редица други умения, свързани най-малкото с познанията на културата и обичаите на съответния етнос, които да позволяват извършването на качествен и квалифициран превод.

²³ В рамките на проекта за времето от 03-07.10.2022 г. бяха проведени кръгли маси, по време на които беше направено предложение от норвежкия експерт – Леонардо Дориа Де Соуза за предвиждане, предвид спецификите им, на отделна нормативна регулация на двата вида превод – устен и писмен. Тази идея излиза извън целта на настоящия анализ, поради което и няма да се спираме подробно на нея, но тя определено не е лишена от логика и заслужава да ѝ бъде обърнато по-специално внимание в бъдеще.

²⁴ <https://www.imdi.no>

редица инициативи, насочени към устни преводачи, потребители на техните услуги и държавни агенции с цел:

- увеличаване на броя на квалифицираните преводачи
- увеличаване на капацитета за обучение на преводачи
- повишаване на осведомеността и знанията за ролята на преводача
- регулиране и доразвиване на сферата на устните преводи.

IMDi ежегодно докладва за необходимостта и използването на устни преводачи в публичния сектор с цел предоставяне на данни за извършени преводи, най-търсените езици и областите, в които липсва подходящо осигуряване, като дава препоръки и насоки на държавните власти.

През 2005 г. в Норвегия е създаден Норвежкият национален регистър на устните преводачи²⁵, поддържан от IMDi, чиято цел е да улесни достъпът до преводачи от органите, които ги ползват (полиция, здравни власти, миграционни власти, съдебна система, социални служби и т.н.).

Същевременно норвежките власти достигат до извод, че: *„докато публичните органи харчат значителни ресурси за услуги за устен превод, текущото използване на ресурси не е непременно съизмеримо с качеството на устния превод. Преводачите се използват недостатъчно, липсват изисквания за квалификация и има лоши процедури за резервиране на преводачи“*. Всичко това води до нуждата от създаване през 2013 г. на Комитет за преглед на преводаческите услуги, на който е възложено да изготви официален доклад²⁶. Комитетът стига до заключението, че принципите на справедливия процес и равенството на езиковите малцинства са застрашени; че неадекватното и неправилно използване на устни преводачи е довело до съдебни грешки, неправилно медицинско лечение, грешки при обработката на дела, ниска ефективност и повишено използване на ресурси; че голяма част от използваните устни преводачи не са имали документирана квалификация за устен превод; и че законодателството, което урежда комуникацията чрез преводач, е фрагментирано и често не е тълкувано еднакво. Поради това Комитетът предлага задължението на доставчиците на обществени услуги да използват квалифицирани устни преводачи да бъде заложено в отделен Закон за устните преводи с оглед гарантиране на правото на надлежна правна процедура и равно третиране. Четиригодишният план, който Комитетът представя се превръща в държавна политика и основа за

²⁵ <https://www.tolkeregisteret.no/>

²⁶ NOU 2014: 8 ‘Interpreting in the Public Sector – A question relating to the right to due process of law and equal treatment’; cutt.ly/regjeringen

приемане на Закона за устните преводи²⁷ (в сила от 01.01.2022 г.) и чието съдържание е следното²⁸:

Глава 1 Общи разпоредби

§ 1. Цел

Законът допринася за осигуряване на правна сигурност и подходяща помощ и обслужване на лица, които не могат да общуват правилно с публични органи без преводач.

Законът също така помага да се гарантира, че устните преводачи поддържат професионално изряден стандарт.

§ 2. Обхват

Законът се прилага за устен превод на и от норвежки език.

Законът се прилага за публични органи, които поръчват и използват преводач в Норвегия. Законът важи и за устните преводачи.

Органите са органи, обхванати от Закона за държавната администрация, съдилищата и прокуратурата. Частно юридическо лице се счита за публичен орган в случаите, когато взема индивидуални решения или извършва услуги от името на публичен орган. Включени са и частните детски градини, одобрени по Закона за детските градини и частните основни и средни училища, одобрени по Закона за образованието и Закона за частните училища.

§ 3. Връзка с друго законодателство

Законът се прилага, освен ако не е предвидено друго в или съгласно друг закон.

§ 4. Забрана за използване на деца като преводачи

Публичните органи не трябва да използват деца за тълкуване или друго разпространение на информация.

Исключения могат да се правят, когато е необходимо в извънредни ситуации или в случаите, когато това трябва да се счита за оправдано в интерес на детето и обстоятелствата като цяло.

§ 5. Обработка на лични данни

Публичните органи могат да обработват лични данни, включително информация за етнически произход, когато е необходимо за изпълнение на задачи по закон.

Глава 2 Използването на устни преводачи от публични органи

§ 6. Отговорност за използване на преводач

Публичните органи използват преводач, когато това се изисква от закона. В случаите, когато задължението за използване на преводач не е регламентирано в друг закон, публичните органи използват преводач, когато това е необходимо за защита на върховенството на закона или за предоставяне на подходяща помощ и услуги. При

²⁷ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-11-79>

²⁸ Към момента за съжаление не е наличен официален превод на този закон на български или английски език, поради което и за целта на настоящия анализ е изготвен работен превод от норвежки език с помощта на информационни системи за превод, поради което и са възможни леки неточности, които обаче не се отразяват на възможността за разбиране на философията и духа на самия закон.

преценката дали използването на преводач е необходимо, трябва да се постави акцент върху това дали страните в разговора могат да общуват правилно без преводач, както и върху сериозността и естеството на случая.

Когато по друг начин публичен орган е в контакт с лица, които не могат да общуват с органа на норвежки език, органът трябва да обмисли използването на преводач.

§ 7. Изискване за използване на квалифициран преводач

Когато публичен орган има задължение да използва преводач съгласно раздел 6, първи параграф, второ изречение, се използва квалифициран преводач. Същото важи, когато задължението за използване на преводач е регламентирано в друг закон, ако използването на преводач е необходимо за защита на върховенството на закона или за предоставяне на подходяща помощ и обслужване, вж. раздел 6, първи параграф, трето изречение.

Изискването за използване на квалифициран преводач в първа алинея може да бъде отменено, когато не е оправдано да се чака, докато квалифициран преводач е наличен, когато това е необходимо в спешни ситуации или когато други сериозни причини го налагат.

Квалифициран преводач е преводач, който отговаря на изискванията за вписване в Националния регистър на преводачите, вж раздел 17.

Министерството може да издава наредби за одобряване на устни преводачи с професионална квалификация от друга държава, вж. Закона за професионалните квалификации.

До 31 декември 2026 г. има освобождаване от изискването за използване на квалифициран преводач. Кралят може да издаде наредби за удължаване на диспенсацията.

§ 8. Използване на дистанционен превод

Публичните органи могат да използват присъствен превод или дистанционен превод.

Публичните органи осигуряват задоволителни технически решения, обучение на служителите и защита на неприкосновеността на личния живот чрез използване на дистанционен превод.

Министерството може да издава наредби за дистанционен устен превод.

§ 9. Указания за поръчка и използване на преводач

Публичните органи, които редовно използват преводач, трябва да имат указания за поръчка и използване на преводач в съответствие с §§ 6 до 8.

Насоките трябва да бъдат адаптирани към размера на тялото, уникалността, дейностите и рисковите условия.

Министерството може да издава наредби относно съдържанието на насоките.

§ 10. Изисквания за полицейско свидетелство

За да изпълнява задълженията си като преводач за полицията, прокуратурата, съдилищата, имиграционната администрация, наказателните грижи, Комисията за възобновяване на наказателните дела и окръжните съвети за защита на децата и

социалните въпроси, преводачът трябва да представи изчерпателно и разширено полицейско свидетелство, вж. да може да изпълнява задачи по наказателни дела за конфликтния съвет.

Изискването за представяне на полицейско удостоверение съгласно първа алинея може да бъде отменено, когато ситуацията, която оправдава назначаването на устен превод, не го позволява или когато други сериозни причини го налагат.

Ако преводач има забележка към полицейското удостоверение, клиентът трябва да прецени дали престъплението е важно за пригодността на преводача.

§ 11. Такса за неявяване

Публичните органи могат да изискват от лице, което не се яви на насрочено интервю, да заплати такса, когато е нареден преводач в съответствие с раздел 6, първи параграф, второ изречение и втори параграф.

Министерството може да издаде наредби относно таксата, включително размера на таксата и как да се определи.

§ 12. Надзор

Държавните и общинските органи, които осъществяват надзор на публичните органи, следят и за изпълнението на задълженията им по §§ 4 и 6 до 9.

Надзорният орган може да изиска публичен орган, с който осъществява надзор, без да се засяга задължението за поверителност, да предостави информацията, необходима за извършване на надзор в съответствие с първи параграф. Въпреки това, когато разпоредби в друго законодателство ограничават правото на достъп на надзорния орган до определена информация, тези ограничения се прилагат съответно.

§ 13. Ред

Надзорният орган може да издаде заповед за отстраняване на въпроси, които са в противоречие с изискванията на §§ 4 и 6 до 9.

Надзорният орган определя срок за изпълнение на заповедта.

Глава 3 Изисквания към преводача

§ 14. Добра устна практика

Преводачът трябва да действа в съответствие с добрата устна практика. Изискването включва, наред с други неща, че преводачът трябва да има достатъчна професионална компетентност за устен превод за задачата за устен превод, да действа безпристрастно, да не злоупотребява с информацията, за която преводачът е узнал чрез устен превод, и че преводачът трябва да гарантира, че условията са подходящи за правилното изпълнение на задачата за устен превод.

Министерството може да издава наредби за това какво да се счита за добра тълкувателна практика.

§ 15. Задължение за поверителност

Правилата за задължението за поверителност в Закона за държавната администрация §§ 13 до 13 д се прилагат съответно за устните преводачи.

Разпоредбите относно задължението за поверителност в други закони се прилагат съответно за устния преводач, ако се прилагат към индивидуалната задача за устен превод. Ако професионалистът в интервюто е обвързан с по-строга задължение

за поверителност от това, което следва от първия параграф, задължението за поверителност се прилага съответно и за преводача.

Публичните органи, които използват преводач, гарантират, че преводачът е наясно със задължението за поверителност. Органът може да изиска от преводача да потвърди писмено, че съдържанието на правилата за професионална тайна е известно.

Документите и други материали, които съдържат поверителна информация, трябва да се съхраняват по сигурен начин. След приключване на заданието за превод, такъв материал трябва да бъде върнат на клиента или унищожен.

§ 16. Владее

Преводачът не може да поема задължения, ако преводачът е некомпетентен. Преводачът е некомпетентен, когато са налице обстоятелства, посочени в Закона за държавната администрация § 6 първа или втора алинея.

Преводачът трябва възможно най-скоро да информира клиента за обстоятелства, които правят или могат да направят преводача некомпетентен. Преводачът решава на собствената си безпристрастност.

Въпреки това един некомпетентен преводач може да поеме задача, когато публичният орган прецени, че това е необходимо в извънредни ситуации или че трябва да се счита за оправдано при обстоятелствата.

Глава 4 Национален регистър на преводачите, държавна схема за оторизация и реакции

§ 17. Национален регистър на преводачите

За да се увеличи използването на квалифицирани устни преводачи в публичния сектор, трябва да има национален регистър на квалифицираните устни преводачи (National Interpreter Register). Регистърът се администрира от Дирекция "Интеграция и многообразие".

Дирекция „Интеграция и многообразие“ може да получава лична информация за устните преводачи от Националния регистър на населението и регистрите на имиграционните власти, без да се засяга законовото задължение за поверителност, когато това е необходимо за постигане на целта на Националния регистър на преводачите. Дирекцията може да обработва информация за етнически произход, когато е необходимо за постигане на целта на регистъра. Лична информация от регистъра, която не подлежи на задължение за поверителност, може да бъде предоставена на обществеността.

Решенията за вписване в Националния регистър на преводачите се считат за индивидуални решения.

Министерството може да издава наредби относно формалните изисквания за вписване в Националния регистър на преводачите, какви езикови и устни умения са необходими, задължението на преводачите да предоставят информация, изискванията за администриране на регистъра и каква информация може да се регистрира.

§ 18. Лицензиране като упълномощен от държавата преводач

Дирекция „Интеграция и многообразие“ издава лиценз за упълномощен от държавата преводач при заявление. Разрешение се дава на лица, които са навършили

пълнолетие съгласно норвежкото законодателство и които са издържали държавния тест за разрешение за превод.

Безвъзмездната помощ дава право да се използва заглавието упълномощен от държавата преводач. Заглавието не се използва за устен превод на езици, различни от езика, за който се отнася разрешението.

Министерството може да издава наредби за държавната разрешителна схема и за одобряване на професионални квалификации от друга държава, вж. Закона за професионалните квалификации.

§ 19. Уведомяване за нарушаване на изискванията за добра устна практика, задължение за поверителност и безпристрастност

Всеки може да уведоми Дирекция „Интеграция и разнообразие“ за преводачи, които не отговарят на изискванията по §§ 14 до 16.

Дирекция „Интеграция и многообразие“ оценява уведомленията за упълномощени от държавата устни и устни преводачи, вписани в Националния регистър на устните преводачи.

Дирекцията за интеграция и многообразие може да изиска публичните органи, без да се засяга задължението за поверителност, да предоставят информацията, необходима, за да се прецени дали преводачът е нарушил изискванията на §§ 14 до 16. Когато разпоредбите в друго законодателство ограничават правото на надзорния орган на достъп до определена информация обаче, тези ограничения важат и за правото на достъп на Дирекция „Интеграция и многообразие“.

§ 20. Отнемане на лиценз за упълномощен от държавата преводач

Дирекция „Интеграция и многообразие“ отнема лиценза за упълномощен от държавата преводач, когато изискванията по чл. 18, първа алинея вече не са изпълнени. Дирекцията може също да отнеме разрешението, ако са налице обстоятелства, които могат да доведат до изключване от Националния регистър на преводачите по реда на чл.21.

Разрешението може да бъде отнето временно за времето, необходимо за разглеждане на случая. Упълномощените от държавата устни преводачи, вписани в Националния регистър на преводачите, могат също да бъдат временно изключени от регистъра за времето, необходимо за обработка на делото, вж. раздел 21, трети параграф.

Отнемането на лиценз за упълномощен от държавата преводач се счита за индивидуално решение.

§ 21. Предупреждение и изключване

Дирекция „Интеграция и многообразие“ може да издаде предупреждение на преводач, вписан в Националния регистър на преводачите, ако преводачът не отговаря на изискванията по т. 14 до 16. Предупреждението е писмено и съдържа обосновка.

Ако преводачът е получил поне три предупреждения през последните пет години или ако има съществени нарушения на изискванията по §§ 14 до 16, Дирекция „Интеграция и многообразие“ може да забрани преводача от Националния регистър на преводачите за ограничено период или завинаги.

Преводачът може временно да бъде изключен от регистъра за времето, необходимо за обработка на случая.

Решенията за изключване от Националния регистър на преводачите се считат за индивидуални решения.

§ 22. Съвет по жалби

Министерството може да издава наредби за създаване на апелативен съвет за разглеждане на жалби срещу решения за изключване от Националния регистър на преводачите и решения за отнемане на лиценз за държавен преводач. Министерството може да издава наредби за състава на трибунала и за разглеждането на делото.

Глава 5 Заключителни разпоредби

§ 23. Влизане в сила

Законът се прилага от момента, в който кралят реши

§ 24. Изменения и допълнения на други закони

От влизането на закона в сила се правят следните промени в други закони: - - -

Въз основа на приетата държавна политика, а и за да отговори на нуждата от назначаване само на квалифицирани преводачи²⁹, Националният регистър на устните преводачи в Кралство Норвегия претърпява развитие и през 2020 г. е въведена негова подобрена версия, която се използва и по настоящем.

В актуалната версия на регистъра са вписани около 1948 преводача от повече от 73 езици. Самият регистър е публичен и може да се ползва онлайн от всички потребители, като предлага лесен за възприемане и боравене интерфейс, позволяващ бързо и удобно търсене на преводач по зададени критерии – език, националност или име на преводача. Резултатите от търсенето се подреждат в списък, в който всеки потребител може лесно да се ориентира.

Едно от основните достойнства на новия регистър е подреждането на преводачите в 5 групи в зависимост от квалификацията им. Това е възможно поради отличната координация между IMDi и университетските власти в Осло (Oslo Metropolitan University и Western Norway University of Applied Sciences). Петте категории са означени с латински букви от А до Е, като в А са най-високо квалифицираните преводачи, а в Е тези с най-ниско ниво, като целта е в бъдеще все повече преводачи да бъдат стимулирани и да преминават от по-ниски в по-високи нива³⁰. Изискванията за включване в съответната група са следните:

²⁹ Съгласно чл. 7 от цитирания норвежки Закон – квалифициран е този преводач, който отговаря на изискванията за включване в Регистъра.

³⁰ Към момента от 1948 преводача – 26 попадат в категория А; 234 в категория В; 45 в категория С; 814 в категория D и 829 в категория Е.

А - Сертифицирани устни преводачи с бакалавърска степен по публичен превод (180 ECTS³¹).

В - Сертифицирани устни преводачи с 30 ECTS обучение за преводачи на университетско ниво ИЛИ с бакалавърска степен.

С - Сертифицирани преводачи.

Д - 30 ECTS обучение за преводач на университетско ниво.

Е - Кандидати за устни преводачи с двуезичен тест за лексикални знания (Tospråktesten) ИЛИ сертифицирани преводачи с 3-дневен интензивен курс по етика и техники за устен превод (ТАО).

За да може преводачите да бъдат стимулирани да придобиват все по-висока квалификация регистърът е уреден така, че лицата с по-висока квалификация излизат на по-челни места при съответните търсения (а от там имат и по-голям шанс да бъдат назначени). Освен това целта е тези, които са по-квалифицирани да получават по-високо заплащане на труда си /по-висока ставка/, което вече се практикува при някои органи (като миграционните власти), но все още не е въведено в съдебната система. По този начин по естествен път преводачите биват стимулирани да придобиват все по-висока квалификация, което би им гарантирало повече и по-високо платени ангажименти. Същевременно при всяко влизане в регистъра преводачите, които притежават една и съща квалификация биват автоматично и на случаен принцип подреджани в рамките на групата, което пък позволява избягването на всякакъв субективизъм при подредбата им.

Друго достойнство на съществуващия регистър е неговата свързаност с други системи, като например Регистъра на населението (еквивалент на българския ГРАО) и Регистъра на дипломите. По този начин кандидатстването за вписване в регистъра е изцяло онлайн, като свързаността с другите системи позволява кандидатстващото лице по бърз начин да въведе в системата своите данни за адрес и образование, без да се налага да изпраща хартиени копия от документите. Проверката която се извършва от съответните служители на IMDi е много ограничена и включва единствено визуален преглед за съответствие между изпратената от кандидата снимка и тази в сканирания от него документ за самоличност. Последното пък се налага, доколкото в Кралство Норвегия на всеки преводач се издава карта, на която е поставена неговата снимка и QR-код,

³¹ Европейската система за трансфер и натрупване на кредити (European Credit Transfer System или European Credit Transfer and Accumulation System) е общоевропейска система за отчитане на учебната работа на студентите при усвояването на образователна програма или курс, при която 1 кредит = 25-30 учебни часа.

при сканирането на който лесно и бързо всяко лице получава потвърждение дали преводачът е включен в регистъра, както и неговата основна информация.

Като много добро решение следва да се възприеме и това, че регистърът позволява на преводачите /със съответното потребителско име и парола/ да имат достъп до своето досие и да могат да правят някои промени, като например адрес, телефон и т.н.

2. Регистър на устните преводачи в съдебната система на Кралство Норвегия.

Въпреки наличието на единен регистър на всички устни преводачи в Кралство Норвегия към съдилищата съществуват и собствени регистри на устните преводачи, които включват - както преводачите, които са вписани в Регистъра, така и такива, които не са част от него, но биват използвани в съдебните производства. Съдебният регистър на преводачите, с който работната група имаше възможността да се запознае е първоначално въведен от Окръжния съд в гр. Осло, след проведена обществена поръчка, но вече се използва и от много други съдилища в страната. Нуждата от създаване на такъв регистър се обуславя от специфичната дейност на съдебната власт, както и от нуждата понякога да се използват специфични и много редки езици, за които в Единния регистър да няма вписани преводачи.

Регистъра на Окръжния съд в гр. Осло наподобява много този на Единния регистър, поддържан от IMDi, като позволява бързо и лесно търсене по зададени критерии. За разлика от Единния регистър тук критериите за търсене са повече и включват пол и разстояние от съда.

Това, което впечатлява със своята функционалност, е възможността съдебния служител, който е ангажиран с осигуряването на преводач, да види в реално време дали по същото време преводачът е вече ангажиран или не. Това е възможно благодарение на свързаността между регистъра и индивидуалните календари /графици/ на всеки един преводач. Така при въвеждането на търсене на преводач от съответния език служителът въвежда и прогнозируемата продължителност на съдебното заседание от ... часа, до ... часа и веднага може да види под формата на график със съответните цветове /зелено, червено и черно/, дали графикът на съответния преводач е зает за тези часове или не, както и ако е зает – дали ангажиментът се отнася за същия съд или не. Това позволява по-голяма гъвкавост и бързина при ангажиране на съответния преводач, но разбира се

изисква добросъвестност от него самия, за да въвежда навреме и коректно в електронния си календар ангажиментите си.

Отделно от това регистъра на Окръжния съд в гр. Осло позволява възможност за директно генериране и изпращане на съобщение от програмата до съответния преводач, като може да се определи и срок, през който ако той не приеме ангажимента, да се пристъпва към изпращане на съобщение към следващия преводач и т.н. Софтуерът позволява и електронно изпращане на преводача на необходимите за превода документи.

Важно е да се отбележи също така, че подобно на регистъра, поддържан от IMDi, и тук преводачите се подреждат по низходящ ред съобразно своята квалификация, но и според разстоянието от местоживеенето им до съответния съд, което позволява по-прецизно планиране на времето и разходите за преводач. За разлика от други сфери, в съдебната система е възприет подход, при който всички преводачи получават еднаква ставка за своя труд, без значение от квалификацията си, за да не се достигне до положение, при което да се назначават по-неквалифицирани преводачи, но на които да се плаща по-малко. И тук обаче стремежът е за получаване на по-качествена услуга, поради което и по-квалифицираните преводачи биват ангажирани по-често.

§ 5. Предложения за усъвършенстване на уредбата на дейността на съдебните преводачи в Република България.

На база на анализа на действащата уредба в страната, касателно дейността на съдебните преводачи, както и на посочените несъвършенства, и вземайки предвид добрите практики и решения, които са въведени в Кралство Норвегия и които са приложими към момента и у нас, считаме че могат да се дадат няколко предложения за усъвършенстване на дейността на съдебните преводачи в Република България.

1. Предложения от технически характер.

На първо място е наложително да се въведе **ЕДИНЕН ЕЛЕКТРОНЕН РЕГИСТЪР НА СЪДЕБНИТЕ ПРЕВОДАЧИ** в

Република България /ЕЕРСП/³², в който да са въведени всички вписани съдебни преводачи.

Създаването на такъв регистър от една страна ще е в синхрон с политиката за въвеждане на електронно правосъдие в страната, както и ще транспонира в България част от добрите практики, с които работната група успя да се запознае в Кралство Норвегия.

Чрез създаването на такъв регистър биха се решили и голяма част от недостатъците, които бяха изведени по-рано в анализа, като:

- би позволило на потребителите на регистъра бързо и лесно да откриват съдебни преводачи, без да се налага да търсят в множество отделни списъци.

- би позволило всички преводачи да бъдат подредени в списъка по единни критерии, които да позволяват бързо и лесно потребителите да се ориентират в квалификацията на преводачите и техните умения, както и да извършват бързи и лесни търсения (филтриране) по зададени критерии.

- би спестило ненужни усилия и разходи от страна на самите преводачи, които вече няма да е необходимо да подават отделни комплекти документи за вписване в отделните списъци, а ще правят това само веднъж пред съда, който им е най-удобен, като дори това би могло да стане и по електронен път, посредством подписване с квалифициран електронен подпис. По този начин биха се стимулирали съдебните преводачи, които поради бюрократичните спънки все още не са се вписали в списъците, да го сторят.

Не на последно място въвеждането на единен електронен регистър на съдебните преводачи би бил и логична и последователна стъпка в развитието на реформата на съдебната власт и стремежа ѝ за цифровизиране.

В тази връзка следва да се посочи, че в Република България вече функционира **Единен регистър на вещите лица** /ЕРВЛ/³³, който беше въведен с измененията на ЗСВ - чл. 402а. (Нов - ДВ, бр. 86 от 2020 г., в сила от 01.01.2021 г.) и съгласно който - към Министерството на

³² Въвеждането на такъв „единен интегриран национален регистър на съдебните преводачи“ е изведено като цел и в чл. 3, т. 5 от Устава на **Съюза на съдебните преводачи в България** (<http://bgcourt-translators.com/%d1%83%d1%81%d1%82%d0%b0%d0%b2-%d1%81%d1%81%d0%bf/>), поради което и предложението е в пълен синхрон с нуждите и вижданията на професионалната гилдия и би следвало да срещне тяхната подкрепа. Въвеждането на такъв регистър е и в съответствие с препоръката по чл. 5, ал. 2 от Директивата: „За да насърчат адекватността на устния и писмения превод и ефективния достъп до тях, държавите-членки се стремят да съставят регистър или регистри на независими устни и писмени преводачи с необходимата квалификация...“.

³³ <https://experts.mjs.bg/experts/public/expert-witness-search>

правосъдието се създава Информационна система „Единен регистър на вещите лица“, която съдържа данните, вписани в списъците на специалистите, утвърдени за вещи лица по чл. 398, ал. 1 и 2.

Традиционно в България обществените отношения свързани с дейността на вещите лица и преводачите се урежда еднотипно и сходно, което ясно личи от факта, че самото наименование на Глава двадесет и първа от ЗСВ е „*Вещи лица и преводачи*“, както и че повечето разпоредби там са еднакво относими и за двете категории лица. Сравнителния анализ между двете Наредби, допълнително регламентиращи на подзаконово ниво дейността на съдебните преводачи (Наредба № Н-1 от 16 май 2014 г.) и дейността на вещите лица (Наредба № 2 от 29 юни 2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица³⁴), също води до извод, че дейността на съдебните преводачи и на вещите лица е уредена по сходен начин. При това положение съвсем логично е след като законодателят е решил да въведе Единен регистър на вещите лица, да направи и следващата стъпка като въведе такъв Единен регистър и по отношение на съдебните преводачи. Нещо повече – въведеният вече регистър на вещите лица би могъл успешно да послужи като основа за взаимстване на идеи и надграждане по отношение на бъдещия регистър на съдебните преводачи.

По отношение на бъдещия **Единен електронен регистър на съдебните преводачи**, за да може той да обслужва нуждите, за които се въвежда, следва да притежава най-малко следните технически функционалности:

- да интегрира в себе си всички налични списъци на съдебните преводачи, водени до сега от съответните съдилища.

- да съдържа най-малко следната информация за съдебния преводач: имена; език от/на който превежда; ниво на владеене на езика (С1; С2; друг международно признат сертификат за владеене на съответния чужд език или „майчин език“); пол³⁵; съдебен район, в който е обичайното му

³⁴ Обн. ДВ. бр. 50 от 3 Юли 2015 г.

³⁵ Посочването на пол е чувствителна тема, която не се приема еднозначно, нито в страната, нито в света. Въпреки това процесуалните ни закони в някои случаи изискват лицата, които извършват определени действия да са от един и същи пол. Така например чл. 158, ал. 2 НПК изисква при освидетелстването на лице, ако се налага то да бъде съблечено - поемните лица да бъдат от същия пол. Макар, че не е изрично предвидено, ако освидетелстваното лице използва преводач, то логично е изискването преводачът да е от същия пол да важи и тук. Не следва да се подминава и обстоятелството, че при някои случаи, най-често свързани с тежко сексуално насилие, жертвата обичайно няма да се чувства в необходимата степен комфортно и спокойно, ако присъстващите лица, в това число и преводачът, са от същия пол, както насилника. Поради това изискването за посочване на пол не е самоцелно и следва да бъде подкрепено.

местоживеене³⁶, както и съдебни райони, в които е изявил желание да работи; информация за контакт (адрес; телефон; имейл и др.); допълнителна информация, свързана с дейността, като например - притежавано ниво на достъп до класифицирана информация; допълнителни квалификации в определени области на езика (юридическа, техническа, медицинска и т.н) и др.; информация дали преводачът извършва само устни или само писмени преводи или и двете; информация дали преводачът поема ангажименти само в рамките на работното време или и извън него.

- да позволява бързо и лесно търсене (филтриране) по предварително зададени критерии от падащи менюта – език, район, пол, ниво на владеење на езика и т.н.

- в случай на техническа възможност – да съдържа информацията за календар на датите на ангажираност на преводача в съдебна зала.

- да притежава лесен за употреба и възприемане интерфейс.

- да позволява преводачите да подават заявление за вписване в списъците по електронен път, подписано с квалифициран електронен подпис.

- автоматично да подрежда преводачите от съответния език в низходящ ред в три подкатегории, в зависимост от нивото на владеење на езика, като тези от тях за които езикът е майчин да излизат на първо място (първа подкатегория), тези които притежават ниво С2 да излизат след тях (втора подкатегория), а тези със С1 или друг международно признат сертификат за владеење на съответния чужд език - най-надолу (трета подкатегория). Ако има няколко преводачи от съответната подкатегория – всеки път при отваряне на регистъра – поредността им в съответната подкатегория да се генерира от софтуера на случаен принцип, а когато става въпрос за „майчин език“ – първи да се подреждат тези преводачи, които притежават по-високо ниво на владеење на български език (отново ако има няколко с еднакво ниво на български език – всеки път поредността им да се генерира на случаен принцип). По този начин преводачите биха били стимулирани да се квалифицират – да получат по-високо ниво на владеење на чуждия език (респективно българския), защото това би им позволило да излизат на по-челни позиции в списъка, а от там и да бъдат назначавани по-често. В случай пък, че няколко от тях притежават еднаква

³⁶ Отдалечеността на преводача от мястото, където следва да извърши превода е от значение за преценката на времето за явяване, пътните и командировъчни разноски и др., поради което тази информация е добре да е на разположение на органа, назначаващ преводача, преди той да реши дали да го назначи.

квалификация – всеки път подреждането им по случаен принцип в рамките на тази категория гарантира липсата на какъвто и да е субективизъм при подреждането им.

- да има публична и непублична част, като публична да е достъпна за всички потребители³⁷. Наличието на общ достъп до публичната част на регистъра би било и в пълно съответствие с препоръките в т. 31 от Преамбюла на Директивата, насърчаваща държавите-членки да „...улеснят достъпа до националните бази данни за юридически устни и писмени преводачи, там където такива бази данни съществуват“. Същевременно наличието на непублична част, която да се ползва само от оторизираните органи на съдебната власт, и която да съдържа лични данни на преводача (ЕГН, адрес и др.), освен ако той изрично не заяви, че желае част от личните му данни да са видими и в публичната част на регистъра, би било в пълно съответствие с **Регламент (ЕС) 2016/679** на Европейския парламент и на Съвета от 27 април 2016 година относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (Общ регламент относно защитата на данните).

- преводачите да имат достъп (с потребителско име и парола) до информацията относно самите тях (техните профили), като да могат да редактират свободно част от нея – относно адрес, телефон, имейл, относно съдебните райони, в които искат да работят и в който им е постоянното местоживееене, както и относно това дали извършват само устни или само писмени преводи или и двете, както и дали поемат ангажименти само в рамките на работното време или и извън него. Това е все информация, която не се нуждае от допълнителна проверка и/или удостоверяване, поради което и няма пречка самите преводачи да могат сами да я променят, без за това да се налага да подават заявления, да чакат тяхното разглеждане и т.н.³⁸.

³⁷ Много често в рамките на досъдебното производство преводачи се назначават от органи извън съдебната власт – като например полицейски служители, митнически служители и т.н., поради което и е наложително те също да имат достъп до регистъра, за да не се налага да изготвят свой собствен списък с преводачи.

³⁸ По отношение на достъпа на преводачите до собствените си профили и възможността да редактират част от информацията, норвежкия експерт **Леонардо Дориа Де Соуза** сподели техния опит, при първата версия на Националният регистър на устните преводачи, която също е позволявала такава функционалност. Г-н Де Соуза посочи, че част от преводачите не са редактирали навреме информацията си за контакт, което е довело до несъответствия в регистъра, което пък е било преодоляно при новата версия на регистъра посредством свързването му с базата данни за населението. Работната група се обедини около виждането, че безспорно това би бил най-добрият вариант, но докато се обезпечи свързаност на регистъра с подобна база данни, би било целесъобразно да се даде възможност на преводачите сами да редактират част от информацията за тях. Действително е възможно някои от

1.1. Въпроси, възникващи във връзка с предложенията от технически характер.

Във връзка с така дадените предложения от технически характер възникват няколко въпроса.

Първият въпрос е – към коя администрация следва да се създаде, респективно кой следва да поддържа, Единият електронен регистър на съдебните преводачите.

С оглед на това, че той трябва да е единен за цялата съдебна система, то и резонно се очертават две възможности – това да е или Министерството на правосъдието (по подобие с регистъра на вещите лица), или ВСС³⁹.

Настоящата работна група се обединява около виждането, че по-правилно и целесъобразно би било бъдещият регистър да се създаде към ВСС и да се интегрира към Единната информационна система на съдилищата (ЕИСС). По този начин той би могъл (при наличие на необходимата техническа и ресурсова обезпеченост) да се добави като модул към ЕИСС и по този начин да се постигне по-добра интегрираност, координация и завършеност на цялата информационна система на съдилищата. Същевременно посредством Единния портал за електронно правосъдие (ЕПЕП), регламентиран в чл. 360в ЗСВ⁴⁰, би могло да се осигури достъп до публичната част на регистъра за потребители извън съдебната система.

Поддържането на регистъра от ВСС значително би улеснило работата на съдилищата, доколкото би позволило автоматично генериране на призовки за преводачите, водене на по-добра отчетност и статистика и т.н. Същевременно това решение би предало на цялата система на електронното правосъдие по-завършен вид, а и посредством ЕПЕП би

преводачите да не обновяват информацията своевременно, но такава опасност съществува в много по-голяма степен, ако те трябва да подават писмено заявление до съответната комисия /както е към момента/.

³⁹ В България не съществува структура подобна на норвежката IMDi, която да бъде натоварена с поддържането на регистъра. Отделно от това тук става дума само за регистър на съдебните преводачи, поради което и администрацията, която го поддържа следва да е свързана с тази власт.

⁴⁰ Съгласно чл. 360в, ал. 2, т. 4 ЕПЕП е информационна система, чрез която се осигурява възможност за достъп до поддържаните от органите на съдебната власт електронни дела и **публични регистри**, а съгласно ал. 4 - чрез ЕПЕП може да се осигурява достъп и до друга информация и функционалности.

могло да се осигури достъп до „външни“ потребители до публичната част на регистъра.

Не на последно място – този подход срещна одобрение и от представителите на самото Министерство на правосъдието, които на проведените кръгли маси в периода 03-07.10.2022 г. изрично посочиха, че според тях съдебната система разполага с достатъчно ресурс и потенциал и би било по-правилно именно ВСС да поддържа регистъра.

Вторият основен въпрос е дали следва след създаване на **Единен електронен регистър на съдебните преводачи** да престанат да се изготвят списъци на преводачите от съответните съдилища или не.

Очевидният и лесен отговор на въпроса е, че щом ще се създава единен регистър, то не е необходимо да се изготвят списъци на преводачите от съответните съдилища.

В действителност обаче, за да бъде вписано едно лице в регистъра на преводачите – представените от него документи следва да бъдат прегледани от компетентна комисия. Към момента такава комисия се съставя съгласно чл. 14, ал. 1 от Наредбата и чл. 401, ал. 1 ЗСВ от председателя на апелативния съд или определен от него съдия, апелативния прокурор или определен от него прокурор, председателя на окръжния съд, окръжният прокурор и председателят на административния съд⁴¹. Към момента за съжаление в страната не съществува такава свързаност на отделните информационни системи/регистри, каквато съществува в Кралство Норвегия и която да позволява още при кандидатстването за вписване като преводач системата да прави връзка с други бази данни (примерно в базата данни за издадените дипломи) и от там да извлича автоматично необходимата информация. Това налага информацията за нивото на владене на езика да бъде удостоверявана посредством предоставянето на съответния документ, а това пък предполага и лице/комисия, която да разгледа документа и да прецени дали той отговаря на изискванията или не⁴². В случай, че се приеме, че не е

⁴¹ В случаите, когато се касае за списъци към ВКС, ВАС, ВКП, ВАП и НСлС – то комисията се състои от председателят на Върховния касационен съд, председателят на Върховния административен съд и главният прокурор.

⁴² Към момента съществува Регистър на завършилите студенти (<https://rzs.nacid.bg/>), който се поддържа от Министерството на образованието и науката на основание чл. 10, ал. 2, т. 3, б. „г“ от Закона за висшето образование. Този регистърът съдържа данни за студенти, завършили образователно-квалификационна степен „бакалавър“ или „магистър“, но само - след 1 януари 2012 година – т.е. извън обхвата му остават всички завършили преди тази дата. Отделно от това този регистър не включва множеството други дипломи, удостоверяващи владенето на даден език, издадени извън случаите на придобиване на висше образование (от различни български и чуждестранни учебни заведения, езикови

необходимо да се изготвят списъци на преводачите от съответните съдилища, то преводачите ще подават документи пред съответната администрация на ВСС, към която ще бъде създаден регистърът. При всички случаи длъжностни лица/комисии от лица от тази администрация ще следва да проверяват комплектоваността на документите и да преценяват дали съответният преводач да бъде вписан или не. Това от своя страна предполага администрацията да разполага със съответния ресурс от служители, да им проведат обучение и т.н., което при всички случаи би било свързано с разходи на средства и време.

Същевременно ако се запази сега действащият механизъм – проверката ще се извършва от комисия, която вече притежава необходимия опит и потенциал, без това да е свързано с допълнителни разходи, която ще преценя дали съответното лице отговаря на изискванията или не и ще го включва в списък, след което ще изпраща така изготвения списък за включване на лицата в регистъра.

Струва ни се, че този подход би бил по-подходящ, поне в началото на въвеждане на регистъра, доколкото ще предоставя възможност за качествен контрол върху подадените документи и лицата, които подлежат на вписване, без това да е свързано с допълнителни разходи. Вписването в регистъра ще става по преценка на комисия от магистрати, а не на служители, което е допълнителна гаранция за законосъобразност. По този начин и всеки преводач ще може да подаде документите си в този окръжен съд, който му е най-удобен, а и този подход би изисквал най-малко нормативни промени. Не на последно място този подход е възприет и по отношение на списъците с вещи лица и начинът им на включване в регистъра (чл. 38, ал. 5 от Наредба № 2).

Не следва да се подминава и обстоятелството, че съответната комисията е натоварена със задача не само да контролира наличието на предпоставки за вписване в списъците, но и да прави преценка за основания за изключване от тях (чл. 18, ал. 2, вр. с ал. 1 от Наредбата). Някои от основанията за изключване, като например неспазване на етичните правила за съдебните преводачи (чл. 18, ал. 1, т. 6 от Наредбата), предполагат наличие на специални знания и умения за преценка, като именно факта, че комисииите са съставени от високо квалифицирани магистрати е гаранция срещу злоупотреби и произвол.

центрове и т.н.), а отделно от това не е предвидена свързаност на този регистър с други електронни системи, поради което и към настоящия момент той не може да се интегрира /свърже/ директно за нуждите на Единен електронен регистър на съдебните преводачи.

2. Предложения от нормативен характер

За да могат да се реализират предложенията от технически характер е наложително да бъдат предприети съответните законодателни промени в съществуващата нормативна база, които да очертаят и уредят правната рамка за съществуването и функционирането на **Единия електронен регистър на съдебните преводачи**.

В тази връзка и стъпвайки на опита при въвеждането на Единен регистър на вещите лица считаме, че следва да се извършат законодателни изменения, както следва:

2.1. В Закона за съдебната власт.

Да се създаде нов **чл. 402б** със следното съдържание: *„Към Висшия Съдебен Съвет се създава Информационна система „Единен електронен регистър на съдебните преводачи“, която съдържа данните на специалистите, утвърдени за преводачи и вписани в списъците, по чл. 398, ал. 1 и 2. Данните се въвеждат в регистъра по разпореждане на съответните административни ръководители в органите на съдебната власт незабавно след утвърждаването на списъците.*

В чл. 403, ал. 2 се създава **т. 4** със следното съдържание: *„правото на достъп до информационната система по чл. 402б и данните, които се въвеждат в нея“.*

В Преходните и заключителни разпоредби се създава §, съгласно който *„Наредбата по чл. 403, ал. 2 ЗСВ се привежда в съответствие с този закон в 6-месечен срок от влизането му в сила“.*

2.2. В Наредба № Н-1 от 16.05.2014 г. за съдебните преводачи

В чл. 1, ал. 1 се създава **т. 4** със следното съдържание: *„правото на достъп до Информационната система „Единен електронен регистър на съдебните преводачи“ и данните, които се въвеждат в нея“.*

В чл. 8, ал. 1 след текста: *„да има ниво по съответния чужд език С1 или С2 съгласно Общата Европейска езикова рамка“* да се добави *„ ,*

когато тя е приложима, или да има ниво по български език C1 или C2 съгласно Общата Европейска езикова рамка или положен Стандартизиран тест по български език като чужд, в случаите когато българския език не му е майчин“.

В чл. 11 да се създаде изречение второ: „Заявлението може да се подава и по електронен път, подписано с квалифициран електронен подпис“.

В чл. 12, т. 2 да се добави: „, когато тя е приложима, или друг международно признат сертификат за владееене на съответния чужд език, а в случаите, че българският език не е майчин език на преводача, се представя сертификат за ниво на владееенето му на български език съгласно Общата Европейска езикова рамка - C1, C2 или документ за успешно положен Стандартизиран тест по български език като чужд“.

Да се създаде алинея 2 със следното съдържание: „Когато заявлението е подадено по електронен път, документите по т. 1-9 се подават също по електронен път“.

Създава се нова Глава Шеста с наименование: **Информационна система „Единен електронен регистър на съдебните преводачи“**, със следното съдържание:

Чл. 39. (1) *Висшият Съдебен Съвет поддържа Информационна система „Единен електронен регистър на съдебните преводачи“*

(2) *Информационната система „Единен електронен регистър на съдебните преводачи“ съдържа данни за преводачите от утвърдените списъци по чл. 398, ал. 1 и 2 от Закона за съдебната власт и се състои от публична и непублична част.*

(3) *Публичната част на Информационната система съдържа следните данни за преводачите:*

1. *три имена на преводача;*
2. *полът на преводача*
3. *научна степен или академична длъжност на преводача, ако е налице такава;*
4. *езикът от/на който преводачът превежда и нивото на владееенето му съгласно Общата Европейска езикова рамка - C1 или C2, ако е приложима, а в случаите, че българският език не е майчин език на преводача, се посочва, кой е майчиният му език и какво е нивото на владееенето му на български език съгласно Общата Европейска езикова*

рамка - С1, С2 или положен Стандартизиран тест по български език като чужд.

5. съдебен район, в който е обичайното местоживее на преводача;

6. съдебните райони, в които преводачът желае да практикува.

(4) Непубличната част на Информационната система съдържа следните поверителни данни за преводачите:

1. единен граждански номер на преводача;

2. адрес, телефон, електронна поща на преводача;

3. допълнителни данни за преводача, като: притежавано ниво на достъп до класифицирана информация; допълнителни квалификации в определени области на езика (юридическа, техническа, медицинска и др).

(5) В случай на изразено писмено съгласие на преводача данните по ал. 4, т. 2 се включват в публичната част на Информационната система.

(6) Данните се въвеждат в регистъра по разпореждане на съответните административни ръководители в органите на съдебната власт незабавно след утвърждаването на списъците.

(7) Достъпът до данните по ал. 3 се предоставя и чрез информационната система за обмен на удостоверителна и справочна информация RegiX, както и чрез Единния портал за електронно правосъдие.

(8) Информационната система поддържа автоматизирани интерфейси за осигуряване на свободен публичен достъп до информацията по ал. 3 в машиночетим отворен формат, включително чрез ежегодното и публикуване в портала за отворени данни по реда на Закона за достъп до обществена информация и в съответствие с Наредбата за общите изисквания към информационните системи, регистрите и електронните административни услуги, приета с Постановление № 3 на Министерския съвет от 2017 г. (ДВ, бр. 5 от 2017 г.).

Чл. 40. (1) Достъпът до Информационната система „Единен електронен регистър на съдебните преводачи“ е свободен.

(2) Публичните потребители на Информационната система „Единен електронен регистър на съдебните преводачи“ имат достъп до публичната част от данните за преводачите и до образците от документи, които се използват за кандидатстване или за промени във вписаните обстоятелства.

Чл. 41. (1) Служебен достъп до Информационната система „Единен електронен регистър на съдебните преводачи“ имат:

1. служителите от Висшия Съдебен Съвет, определени с решение на Пленума;

2. съдебни регистратори, определени от административни ръководители на органите на съдебната власт, за чиито съдебни райони се съставят списъци на преводачите;

3. съдиите, прокурорите и следователите;

4. преводачите.

(2) Служебен достъп до Информационната система се осигурява чрез хоризонталната система еАвтентикация, разработена и поддържана от Държавна агенция "Електронно управление".

Чл. 42. Информационната система се администрира от служителите по чл. 41, ал. 1, т. 1, които чрез потребителско име и парола имат достъп до досиетата на преводачите от всички списъци за територията на цялата страна, като имат задължението да въвеждат или актуализират информацията по тях.

Чл. 43. Съдебните регистратори по чл. 41, ал. 1, т. 2 чрез потребителско име и парола имат достъп до данните на преводачите в съответния съдебен район и права да ги въвеждат или актуализират незабавно след утвърждаването на списъците по чл. 398, ал. 1 и 2 от Закона за съдебната власт. Те са длъжни в срока по чл. 15, ал. 3 да актуализират електронните досиета на преводачите.

Чл. 44. Съдиите, прокурорите и следователите чрез потребителско име и парола имат достъп до досиетата на преводачите от всички списъци за територията на цялата страна.

Чл. 45. Преводачите чрез потребителско име и парола имат достъп до своето досие.

Изрично в Образците на заявление за вписване като съдебен преводач да се предвиди графи за:

- пол;
- съдебен район на съответния Окръжен съд по обичайно местоживее на преводача;

- съдебни райони на съответните Окръжни съдилища, в които преводачът желае да работи (или „всички“);
- информация дали преводачът извършва само устни или само писмени преводи или и двете;
- информация дали преводачът поема ангажименти само в рамките на работното време или и извън него;
- дава ли съгласие преводачът информацията за адрес, телефон или електронна поща да бъдат публикувани в Публичната част на Информационната система.

Разбира се предлаганите законодателни изменения не претендират да са най-изчерпателните или най-прецизните. Нормотворчеството е сложна и експертна дейност, която не е типична за магистратите, поради което и преди да се предприеме каквато и да е законодателна промяна е наложително да се проведе обществено обсъждане и взимането на мненията на всички заинтересовани лица и технически специалисти, като едва след това би могло да се пристъпи към изменения в съответните закони. Предлаганите промени са само едни от възможните и се базират преимуществено на опита от въвеждането на Единния регистър на вещите лица, но това не означава, че не е възможно обществени отношения да се уредят и по друг начин, гарантиращ реализирането на крайния резултат.

§ 6. Предложения за бъдещо усъвършенстване на уредбата на дейността на съдебните преводачи в Република България, извън въвеждането на Единен електронен регистър на съдебните преводачи.

Всеки един процес на промяна е труден и дълъг и за да може да даде нужния резултат трябва да премине през множество последователни стъпки. Процесът по усъвършенстването на дейността на съдебните преводачи не прави изключение. Както работната група успя да се убеди, изготвянето на регистъра на устните преводачи в Кралство Норвегия и приемането на необходимата законодателна рамка, също е отнело немалко време и не е станало изведнъж, а е плод на дългогодишна последователна и упорита работа, включваща усилията и експертизата на множество различни институции и специалисти.

Създаването на Единен електронен регистър на съдебните преводачи в РБ безспорно е изключително важно и основополагащо за подобряване на дейността на съдебните преводачи, но то е само първата от множество

стъпки, които следва да се извървят. В тази връзка в бъдеще е добре да се предприемат още редица действия, насочени както към гарантиране на предоставянето на квалифицирана и висококачествена преводаческа услуга, така и към улесняване на дейността на самите преводачи и на органи на съдебната власт.

На първо място следва да се помисли за **обучението** на съдебните преводачи. Важността на този аспект от тяхната дейност беше специално подчертана и от норвежките експерти по време на проведените кръгли маси. В тази връзка препоръчително е да се помисли за обучение на съдебните преводачи по **правна лексика** на някои от най-често използваните езици – английски, френски и немски. За целта може да се използва ресурса на Националния институт на правосъдието, който ежегодно организира курсове по правен английски, френски и немски за съдии и съдебни служители и да се обсъди възможността за включване на съдебни преводачи в тези обучения. Евентуално, може да се осигури достъп на съдебните преводачи до учебниците с правна терминология, разработени от НИП за целите на това езиково обучение. Друга алтернативна форма, могат да бъдат обучения, провеждани от съдии и прокурори, които владеят съответния език и които са преминали правно езикови обучения в различни области на правото, организирани регулярно от Европейската мрежа за съдебно обучение.

Аналогично е положението и с обучението по **правна етика**, което е препоръчително да се предвиди за съдебните преводачи. В тази връзка би могло да се предвиди провеждането на ежегодно (или поне въвеждащо) обучение на преводачите от председателите на съответните съдилища, по подобие на обучението, което се провежда на съдебните заседатели⁴³. По този начин без разход на допълнителни средства преводачите биха се запознали с основните положения и етични задължения, което неминуемо би подобрило тяхната работа и услугата, която предлагат.

При всяко положение, обаче подобни форми на обучение не трябва поне първоначално да се въвеждат като изискване към съдебните преводачи за включването им в регистъра, а да имат препоръчителен характер, защото в противен случай ще се създаде ситуация, при която критериите за квалификация се завишават, а заплащането остава непроменено и ще произведе негативен ефект – отлив на добри преводачи за нуждите на съда.

⁴³ Чл. 30 от Наредба № 7 за съдебните заседатели (обн. ДВ бр.81/10.10.2017 г).

Всичко това налага в бъдеще да се обмисли възможността за допълнителна квалификация на преводачите. Разбира се преди да се пристъпи към създаване на такива обучения, следва да се решат редица въпроси, като например – каква да е продължителността на обучението; коя институция да го провежда; какъв да е учебният план, по който да се проведе обучението⁴⁴; кой да го финансира; в каква форма да се провежда – присъствена, виртуална и т.н.; как да се удостоверява успешното преминаване на обучението и какви да са критериите за това (единен изпит за цялата страна или различни изпити по райони и пр.) и т.н.

Тези въпроси излизат извън компетентностите на настоящата работна група и налагат по тях да се вземе становище от съответните специалисти – координатори в Националния институт на правосъдието, професионални сдружения на преводачите, неправителствени организации и т.н. При всички случаи обаче, възможността за обучение на съдебните преводачи ще е полезна както за самите тях, така и за потребителите на тяхната услуга, а и за обществото като цяло, доколкото би се явило допълнителна гаранция за справедлив съдебен процес, поради което и следва да бъде подкрепено.

Една от възможните форми за насърчаване и стимулиране би могла да бъде като за начало всички преводачи, които са преминали такова обучение, да бъдат подреждани на най-челни места в регистъра при съответните търсения, което пък да им гарантира повече ангажименти.

Разбира се това са предложения, които тепърва имат нужда от дискутиране и прецизиране, но стъпвайки на норвежкия опит, определено може да се заключи, че това е правилната посока в която следва да върви усъвършенстването на уредбата на дейността на съдебните преводачи.

Следваща стъпка, която заслужава бъдещо обсъждане и която индиректно също би довела до по-голямата квалификация на съдебните преводачи, е свързана с начина и размера на заплащането на труда им.

Това е може би най-наболялата, но същевременно най-трудна тема за решаване. Няма спор, че колкото по-високо платена е една дейност, толкова по-привлекателна се явява тя за предоставящите я, респективно – толкова по-квалифицирани и мотивирани кадри биха се занимавали с нея. Поради това е належащо да се обмисли дали сегашната ставка за час

⁴⁴ В някои университети вече съществуват магистърски програми, свързани с дейността на преводачите, като например магистърската програма на Пловдивския университет – „**Превод за европейските институции/превод и интеркултурна комуникация**” (http://blogs.uni-plovdiv.net/clic_slovo/files/2011/04/Ucheben-plan_PEI-PIK_2011_bg.pdf), чиито учебни планове могат да бъдат използвани като отправна точка.

превод е адекватна на социалната действителност у нас⁴⁵, особено в ситуация на растяща инфлация; дали не би било по-добре заплащането на преводачите да е обвързано с някакъв критерий, като например – с минималната работна заплата⁴⁶, а не ставката да е твърдо определена в абсолютна стойност в Наредбата (в Кралство Норвегия възнаграждението е обвързано с възнаграждението, което получават адвокатите на час за съответното дело); дали по-квалифицираните преводачи да не получават по-високо заплащане от по-неквалифицираните; дали при писмен превод водещото да е брой страници, а не отработени часове и др.

При всички положения обаче този въпрос освен добро желание, изисква и ясен разчет относно възможностите на бюджета на съответните органи, специфични планове и сметки, които тепърва отварят вратата за широк обществен дебат по темата.

Друга добра стъпка в посока бъдещо усъвършенстване на дейността на съдебните преводачи, която заслужава обсъждане, е постигане на интегрираност и свързаност на Регистъра на съдебните преводачи с други (съществуващи или бъдещи) електронни системи и регистри, по подобие

⁴⁵ Съгласно чл. 25, ал. 1 от Наредба № Н-1 - за всеки действително отработен час се заплаща възнаграждение в размер 15 лв., а съгласно чл. 26 , ал. 1 и ал. 2 от Наредбата - за особено сложни и специфични преводи, извършени от висококвалифицирани съдебни преводачи, възнаграждението може да бъде увеличено до 100 %. За преводи, извършени в почивни дни и национални празници, възнаграждението може да бъде увеличено до 100 %. Този размер не е променян от 2014 г. и се различава драстично от препоръчителните възнаграждения за преводачески труд, приети от Съюза на преводачите в България: <https://www.bgtranslators.org/index.php/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0,-%D0%B7%D0%B0%D1%89%D0%B8%D1%82%D0%B0,-%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/%D1%82%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%B2-%D0%B4%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%80-%D0%B7%D0%B0-%D0%BE%D1%82%D1%81%D1%82%D1%8A%D0%BF%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%B0%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0-%D0%B2%D1%8A%D1%80%D1%85%D1%83-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%B4/11-bulgarian/%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0,-%D0%B7%D0%B0%D1%89%D0%B8%D1%82%D0%B0,-%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/440-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%8A%D1%87%D0%B8%D1%82%D0%B5%D0%BB%D0%BD%D0%B8-%D0%B2%D1%8A%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B6%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F-%D0%B7%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D1%87%D0%B5%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D1%82%D1%80%D1%83%D0%B4.html>, при които ставката за час устен превод започва от 60 лева, а тази за писмен превод от 12 лева за стандартна страница.

⁴⁶ Както е при заплащането на труда на вещите лица (съгласно чл. 24 от Наредба № 2 от 29 юни 2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица - за всеки действително отработен час се заплаща възнаграждение в размер 3 % от установената минимална работна заплата за страната към датата на възлагане на експертизата).

на норвежкия регистър. Това би улеснило значително самите преводачи при кандидатстване за вписване, като те ще могат да го правят изцяло електронно, без да се налага да представят каквито и да е хартиени документи. Същевременно електронната свързаност с различните бази данни би се явило допълнителна гаранция за достоверност на информацията и също би улеснило дейността на комисиите по проверка на заявленията за вписване на преводачите. Това би било и логична стъпка в преминаването към изцяло електронно правосъдие.

Разбира се, за да може тази идея да се реализира, следва да бъдат включени множество институции, поддържащи съответните бази данни, или дори да се изградят такива бази данни, където все още не съществуват, преди да се пристъпи към свързването им с Регистъра. Към момента това изглежда трудна и предизвикателна задача, която изисква много време и координация, за да може да се реализира, но определено не бива да бъде подценявана и заслужава да бъде взета предвид при бъдещо обсъждане на усъвършенстване на дейността на съдебните преводачи и надграждане на Регистъра.

На последно място внимание заслужава и популяризирането на дейността на съдебните преводачи както сред тях самите, така и сред обществото. Както работната група успя да се запознае – в Кралство Норвегия е разработена сериозна информационна кампания сред обществото, включваща кратки разяснителни и обучителни клипове⁴⁷, брошури и т.н. Всичко това допринася за по-доброто разбиране от страна на гражданите на дейността, отговорността и значимостта на дейността на съдебните преводачи и повишава, както доверието в тях, така и доверието в производства, в които те участват. Не на последно място тези информационни кампании допринасят и за мотивирането на повече лица да се впишат като съдебни преводачи, поради което и изработването на информационна кампания би било много полезно и следва сериозно да се обмисли в бъдеще.

Други добри стъпки в посока бъдещо усъвършенстване на дейността на съдебните преводачи, които заслужават обсъждане и които бяха посочени от сдруженията на преводачите в хода на проведените работни срещи, са: обмисляне на възможността за въвеждане на Етичен кодекс на съдебните преводачи, независимо дали членуват към някое сдружение на преводачите или не⁴⁸; прецизиране на легалната дефиниция за „съдебен

⁴⁷ Едно от обучителните клипчета е достъпно тук: <https://www.youtube.com/watch?v=SgSyAhEIIlg>

⁴⁸ Към момента всяко сдружение на преводачите има приет собствен Етичен кодекс, приложим по отношение на неговите членове. Съществува и проект за изработване на единен Етичен кодекс,

преводач“ и включване на „съдебен преводач“ в списъка на регулираните професии в България; въвеждане на възможност за своеобразно атестиране/оценяване на предоставената преводаческа услуга от органа, който е назначил преводача; предвиждане на възможност преводачите да заверяват писмените преводи посредством индивидуален печат, както и да се позволи на съдебните преводачи сами да заверяват преводите си с този печат, без да е необходимо да посещават нотариус.

Това са все предложения, които действително заслужават да бъдат подробно обсъдени, доколкото притежават потенциал да подобрят както дейността на самите преводачи, така и да повишат качеството на услугата, която предлагат. Доколкото обаче предложенията излизат извън рамките на настоящия анализ и за приемането им или не е нужно да се проведе сериозен дебат с включване на съответните специалисти, то и посочването им в него цели единствено заостряне на вниманието и подчертаване на необходимостта от продължаване на усилията за подобряване на дейността на съдебните преводачи.